

Informace o sluchovém postižení – lehká a středně těžká sluchová vada

Sluchová porucha převodního typu

Je porušeno převodní sluchové ústrojí ve středouší, které nedostatečně zesílí zvukovou vlnu a zvukový vjem se zeslabuje. Vzniká nedoslýchavost.

Tato porucha sluchu je pro vzdělávání „zrádná“, protože podle poměrů ve středouší mohou nastat v aktuálním slyšení výkyvy. Při nachlazení, rýmách, zánětech středouší může docházet k přechodnému zhoršení slyšení. V obdobích, kdy je žák zdravý je aktuální slyšení lepší, až v normě. Proto je velmi těžké přesně určit hloubku postižení a stanovit aktuální míru negativních dopadů postižení na vyučování.

Podle podmínek ve středouší se aktuální slyšení může měnit.

Stav ve středouší může foniatr nebo lékař ORL řešit několika způsoby:

- Bez kompenzace, v akutním stádiu se uši léčí léky
- Stipule (gromety)- trubičky, které vyrovnají tlak ve středoušní dutině
- Sluchadlo – u závažnější poruchy
- Operace

Sluchová porucha percepčního typu

Postižena bývá oblast hlemýždě. Zpravidla bývá kompenzována sluchadly.

Žák by měl používat sluchadla podle přidělení, má-li přidělena 2 - měl by používat obě, jinak se ztrácí směrové slyšení. Ani se sluchadly není slyšení 100%, záleží na podmínkách prostředí.

Je třeba si uvědomit:

- Sluchadla zlepšují aktuální slyšení, ale neodstraňují dopad sluchové vady na rozvoj řeči a porozumění. **Nelze počítat s tím, že používáním sluchadel se dopad sluchového postižení úplně eliminuje a žák je se sluchadly bez problémů, svými možnostmi rovnocenný svým spolužákům. Není tomu tak.** Proto posazení do 1. lavice nebo zvyšování intenzity hlasu celkový problém neřeší. U sluchové vady nejde pouze o slyšení, ale především o porozumění.
- **I se všemi kompenzacemi sluchové postižení trvá a žák potřebuje odpovídající prostředí a péči.**
- Na nová sluchadla si dítě musí nejprve zvykat. Musí se s nimi naučit poslouchat. Zvuky, které dříve případně neslyšelo ho mohou svou intenzitou obtěžovat, mohou být nepříjemné, musí se je naučit eliminovat. To nějakou dobu trvá a je nutné dát dítěti na zvykání čas.
- V případě, že sluchová vada sluchadly řešena není, je nutné dodržovat doporučení k individuální péči i podmínku co nejlepší slyšení ve zvýšené míře.

Pozn. : Prognóza - S věkem je naděje, že se bude převodní poruchy stav bude zlepšovat, poměry ve středouší se mohou konsolidovat a převodní vada zmizí. Nebo to může být naopak, dojde ke zhoršování.

U percepční vady je stav trvalý se sklonem k progresi. Pro vzdělávání to znamená, že žádné informace neodkládáme na dobu „až se sluchlepší“. Relativně je sluch **ted' nejlepší**, v lepším případě se tak udrží, pravděpodobně je jeho postupné zhoršování.

Důležité pro vyučování:

1. **Při vyučování si sluchově postižený žák pomáhá odezíráním. Je nutné vytvořit pro odezírání ve třídě podmínky.**

Obecně: Posadit žáka tak, aby dobře viděl na ústa učitele a mohl je dobře sledovat. Posazení záleží na velikosti a uspořádání třídy a na tom, kde obvykle učitel stojí. V malé třídě je proto méně vhodná 1. lavice, protože stojí –li učitel u ní, vidí žák jeho obličej zdola, tedy z nevhodného úhlu. Lepší je proto 2. lavice. **Za učitelem by neměl být zdroj oslňujícího světla, při psaní na tabuli by neměl zároveň mluvit, otočen k žákovi zády, při čtení by si neměl zakrývat ústa textem. Při výkladu, diktování, ústním sdělování důležitých informací, by neměl učitel chodit po třídě,** je vhodné s žákem udržovat oční kontakt. Je vhodné umožnit žákovi otáčet se na mluvící spolužáky.

Ani odezírání však není „samospasitelné“, je to jen další způsob kompenzace. Nejen že je to činnost velmi náročná a vede k velké unavitelnosti, ale nelze odezřít 100% sdělení. Žák odezírá pouze ta slova, která zná a která má bezpečně osvojena ve svém slovníku. Ostatní obsah při neporozumění odhaduje podle kontextu, který si samozřejmě může mylně vykládat. Nové pojmy neodezře. Proto při výkladu nové látky odezírání příliš nepomůže. Některý žák s lehčím sluchovým postižením odezírání

nepoužívá, necvičí se v něm, proto dojde-li k horšímu slyšení, neumí ho využít. Pro odezírání je nutné nadání a je nutné se v něm cvičit. Přesto je dobré pravidla pro odezírání dodržovat, zlepšují podmínky komunikace, někdy i soustředění.

2. **Sluchová vada postihuje většinou všechny řečové frekvence** . Podle toho pak dochází k horšímu rozlišení hlásek (buď všech, nebo těch na postižených frekvencích). **Záleží však i na jejich postavení ve slově, na tom, zda žák slovo zná, či nikoli.**

- **Rozsah slyšení závisí na mnoha podmínkách: na konkrétní situaci, kdy se komunikace odehrává, kde se odehrává, kolik je do ní zapojeno osob najednou, zda je nová nebo se opakuje, na její obtížnosti, na tom, zda již žák jednotlivé pojmy zná či nikoli, jak je motivován, jak je unaven, atd. Nelze přesně říct, to bude slyšet dobře, to ne.**
- **Problematická je diferenciací hlásek v postižených frekvencích, zhoršené je rozlišení nových, obtížných a méně používaných pojmů. To má nepříznivý vliv na kvalitu příjmu mluvené řeči a tím i výkon žáka především při diktování, výkladu, zadávání úkolů, ve výslovnosti v cizím jazyce, při rychle se měnících situacích, při komunikaci více osob najednou, při jakékoli komunikaci v hluku.**
- **Sluchová vada nejhůře postihuje vývoj řeči, zhoršuje její obsahovou kvalitu. Řeč pak nemusí odpovídat věku, ani intelektu.** U každého sluchově postiženého je však tento negativní dopad jiný. Nezáleží ani tak na hloubce postižení, ale na jeho včasné kompenzaci, na mluvním prostředí a péči, která je rozvoji řeči věnována a v neposlední řadě i na intelektu dítěte a jeho schopnostech postižení kompenzovat.

Pro informaci:

Při posuzování úrovně řeči sluchově postiženého dítěte je třeba také přihlížet i k odlišnému rozvoji řeči v běžné komunikaci a řeči používané ve školním prostředí.

Běžná řeč je mnohokrát procvičena, pojmy stálým opakováním upevněny. Kromě toho je běžná komunikace i méně náročná, jednodušší, často stereotypní.

Naopak, **školní, výuková komunikace** je mnohem náročnější, a to nejen na stylistickou přesnost, ale i pro množství nových pojmů, které neustále narůstá, a které si dítě nemá čas kvalitněji osvojit, jako pojmy řeči běžné. **Výuková komunikace nemusí neodpovídat ani intelektu dítěte ani jeho dobře rozvinuté řeči běžné. Může být méně pohotová, nepřesná, může být postiženo i porozumění, jak novému výkladu, tak odbornému textu. Reprodukce naučeného může vážnout a působit dojmem neznalosti. Je postižen nejen samostatný mluvním projev, ale i samostatný projev písemný.**

Přitom učitelé a někteří rodiče předpokládají stejnou úroveň komunikace výukové, jako je dobře rozvinutá komunikace běžná a mohou tak klást na dítě neadekvátní požadavky. Nechápu pak, proč výsledky neodpovídají jejich očekávání.

Sluchově postižené dítě je odtrženo od mimovolního slyšení, které slyšícím pomáhá v osvojení mnoha školních pojmů. Zdravé děti již mnoho pojmů registrovaly, i když se jimi přímo nezabývaly. To SP dítě nemá možnost využít, proto je pro něj učení novým pojmům obtížnější. Potřebuje na upevnění mnohem větší počet opakování, která mu systém našeho školství, pro velkou obsažnost učiva, nedává.

Samo sluchově postižené dítě se s tímto negativním dopadem sluchového postižení nevyrovná. Potřebuje porozumění, individuální péči jak rodičů, tak učitelů, v těžších případech i zohlednění sluchového postižení při kladení požadavků a hodnocení.

3. **Zvýšené úsilí co nejlépe sledovat a porozumět mluvené řeči a náročné odezírání, vede během dne k velké unavitelnosti.** Ta, především v koncových hodinách a hodinách poslechově náročných, může způsobovat zhoršení pozornosti a soustředění a tím opět negativně ovlivňovat výkony. Proto, je-li to v možnostech učitele, je vhodné vykonávat důležité hodnotící práce na začátku školního dne.
4. **Sluchová vada negativně zasahuje i do rozvoje osobnosti SP.**

Obecně: Sluchově postižení bývají impulzivní, zaměřeni na sebe, nedomýšlejí vždy dopad svých jednání, zjednodušeně až černobíle chápou vlastnosti a povahové rysy lidí, mohou mít problémy zapojit se do skupiny vrstevníků. Jsou orientováni na konkrétno.

Může se u nich projevat nepřiměřená obava z neúspěšnosti nebo dokonce zesměšnění, úzkostnost, negativní sebehodnocení nebo naopak nekritičnost. Horší porozumění komunikaci, dějovým situacím, spolu s absencí mimovolního učení, má negativní vliv na rozvoj sociálního intelektu a promítá se negativně přímo do vztahů sluchově postiženého a jeho okolí.

Toto je však velmi individuální, u těchto „lehčích“ postižení obvykle vystupují jen některá výše uvedená negativa, někdy ani to ne.

Často však stojí takto sluchově postižení, pro menší jistotu v komunikaci, stranou, jsou nenápadní, spíš označováni za pasivní, často i úzkostnější (dívký), mohou mít i horší sebevědomí, sebehodnocení.

Výše uvedené informace o možném dopadu sluchové vady na vzdělávání jsou z větší části „**obecné, možné**“. Nelze přesně určit, v čem budou problémy a jak se jim vyhnout. Každý sluchově postižený je individuální a vyrovnává se individuálně se svým postižením. Zvládá dobře to, o čem se předpokládá, že bude problematické a **problémy se objeví úplně někde jinde**, kde to nikdo nepředpokládá.

Každá sluchová vada je však pro vzdělávání nepříznivá, protože omezuje slyšení a řeč a naše školství je na poslechu a komunikaci založeno.

I níže uvedená doporučení jsou obecná, ne vždy je vše nutné dodržovat. Je však vhodné se o potřebách se sluchově postiženým domluvit a podmínky vytvořit takové, aby byly vyhovující všem zúčastněným stranám.

Obecná doporučení pro individuální přístup při vyučování:

Ve všech předmětech:

• **Dodržování zásad komunikace se sluchově postiženým**

- Na sluchově postiženého **není třeba křičet**. Jeho rozumění řeči se tím nezlepší. Dodržujte zásadu dobré výslovnosti, zachovávejte přirozený rytmus řeči. Nepřehánějte artikulaci ani gesta. Snažte se, aby podobným způsobem mluvily i ostatní žáci ve třídě, dbejte na jejich správnou a zřetelnou výslovnost.
- **správné posazení** - posazení lze domluvit se žákem. Může být v každé místnosti jiné, ale žák by neměl sedět v zadních lavicích, ne dál než 3-4 m od mluvícího pedagoga (i když bude tvrdit, že mu to nevádí).
- **vytvoření podmínek pro možnost odezírání**
- **vytváření klidného prostředí** pro výuku, **řízení rozhovorů** ve třídě **ve smyslu lepšího slyšení a porozumění, zopakováním zadávané otázky** (aby byly srozumitelné, přiměřeně hlasité - když hovoří spolužáci)
Problémy jsou při komunikaci více osob najednou, sluchově postižený se pak nemůže orientovat a soustředit se na odezírání. Žáky ve třídě vyvolávejte jménem.
- **umožnit otáčet se na mluvící spolužáky** (je vhodná otočná židle)
- při komunikaci více osob **ve skupině je možnost horšího porozumění** instrukci, zadání, umožnit na požádání **individuální vysvětlení**
- **preferovat písemné informace nad diktovanými**, někdy není nutné, lze se s žákem domluvit
- **podpora sebevědomí, dopomoc při nejistotě** v porozumění, při mluvním projevu

Ústní projev sluchově postiženého:

- při samostatném vyjadřování **je možný méně kvalitní mluvní projev** (nepřesnosti, delší pomlky, jednodušší vyjadřování, váhání, nejistota), vhodná je celková podpora, dopomoc návodnými otázkami
- **každá nová situace je** pro sluchově postiženého **problematická**. Musí se zorientovat, aby jeho slovní vyjadřování odpovídalo situaci, **potřebuje čas**. Je možné i nepochopení a nedorozumění.

Písemný projev sluchově postiženého:

- při samostatném písemném vyjadřování **je možný méně kvalitní projev** (jednodušší vyjadřování, méně kvalitní může být gramatika- agramatismy, mohou být záměny obsahu slova s podobným, zkomolení odborných pojmů pro nepřesnou znalost jejich obsahu, neadekvátní odpověď při nepochopení otázky
- **při diktování je možnost zvýšené chybovosti vlivem přeslechů** (problémy s diferenciací syka-vek, měkčení, délek, některých předpon, přípon a předložek, shluků souhlásek, hlásek podobně znějících, zhoršené je rozlišení nových, obtížných a méně používaných pojmů, cizích slov...)
- je vhodné **poskytnutí delšího času pro vypracování úkolů, je-li to potřeba**

• **Porozumění při komunikaci, porozumění učivu :**

- je **vhodná průběžná kontrola porozumění**, u obtížnějšího učiva, při zadávání úkolů, v případě potřeby poskytnutí doplňujících informací, vysvětlení

- kontrola porozumění musí probíhat **návodnými otázkami nebo činností**. Na otázku "Rozumíš?" odpovídají většinou sluchově postižení **přikývnutím, i když to není pravda**.
 - vést žáka k tomu, **aby, když nerozumí, sám požádal o vysvětlení**. Zpočátku je však nutné vstřícné jednání a nabídnutí vysvětlení ze strany učitele. Žák si nejprve musí na takovéto jednání zvyknout. **Se vzrůstajícím věkem však vzrůstá i obava ptát se při vyučování pro možný posměch ze strany spolužáků. Žák také nechce na sebe upozorňovat**. Proto i když o této možnosti zeptat se ví, často se stává, že ji nevyužije. **Je také nutné zamezit jakékoli slovní šikaně ve třídě, zesměšnění.**
 - **Sluchově postižený má ztíženo porozumění z magnetofonu, TV, videa, CD** jsou možné přeslechy, neporozumění, je vhodný slovní nebo písemný doprovod
 - **ústní zadávání úkolů, příkladů** (jsou časté přeslechy čísel) **dávat v písemné podobě, v případě absence učebnic dávat okopírované texty z učebnice učitele.**
- **Tolerance :**
 - tolerovat **sluchové chyby, nepočítat je do klasifikace, označovat v textu**
 - tolerovat možný **horší samostatný mluvní i písemný projev**
 - tolerance při **hodnocení úkolů založených na sluchovém vnímání**
 - tolerance **šumu, ruchu, při konzultaci problému se spolužákem, zjišťování úkolu při neporozumění, otáčení se na spolužáky**
 - **dát dostatek času na vypracování úkolů, vést k sebekontrolě, respektovat individuální osobní tempo**
 - tolerovat **zvýšenou unavitelnost, především v hodinách poslechově náročných a koncových**
 - **s dospíváním se zhoršuje sebehodnocení, vnímání postižení, přecitlivělost na upozorňování na vadu, na možné výjimky**. Dospívající se nijak nechtějí lišit od ostatních, je tedy někdy velmi těžké jim pomáhat.
 - je také vhodné **vychovávat k toleranci okolí, kolektiv ve třídě, vysvětlovat případné odlišné hodnocení nebo úkoly, zabránit případně slovní šikaně.**
 - **Ve výuce:**
 - Velmi pomáhá **strukturalizace učiva, schéma, tabulky, přehledy**. Umožnit **co největší množství učiva fixovat zrakem, činností**. Při větších výukových problémech lze obsah učiva i mírně redukovat (v předmětech, kde to lze).
 - **používání co největšího počtu názorných pomůcek pro pochopení obsahu výkladu pojmů**
 - **adekvátní požadavky a formy zkoušení, dle možností žáka** (Lze předem žáka upozornit na zkoušení, lze přesně vymezit z čeho bude zkoušen. Sluchově postižení jsou **dost odkázáni na mechanické naučení**, kterého se pak drží, často je pak změna otázky zaskočí.)
 - má-li vyučující problém s adekvátním hodnocením známkami, **lze použít slovní hodnocení**
 - **je zhoršené mimovolní slyšení, které pomáhá slyšícím v osvojení řady pojmů**, potřebuje mnohem větší počet opakování na jejich kvalitní osvojení, delší čas na jejich zařazení, utřídění
 - **v případě potřeby zadávání individuálních úkolů**
 - **dát šanci na opravu neúspěchu**
 - **Technické zázemí:**
 - **Používání kompenzačních pomůcek je naprosto nezbytné!**

V jednotlivých předmětech:

Ve výuce mohou být pro sluchově postiženého žáka **problematické všechny předměty**, nelze dát podrobné instrukce.

Český jazyk: (je celoživotním vzděláváním)

- je **možná**, v některých oblastech, **menší slovní zásoba**
- je **možný horší samostatný mluvní a písemný projev**

- **neklasifikace sluchových chyb** (záměna sykavek, hlásek zvukově podobných, chyby v měkčení, shlučích souhlásek, vynechání některých předpon, přípon a předložek, komolení obtížnějších, nových či méně používaných slov, agramatismy)
- **nahrazení diktátu doplňovacím cvičením** (v případě větších problémů)
- **U sluchově postižených je často problematické čtení, pro horší chápání obsahu.** Čtou neradi, protože je to pro ně velmi namáhavá činnost. **Je to individuální.**

Matematika:

- vhodná je dopomoc **při pochopení zadání ve slovních úlohách** (Slovní úlohy sluchově postižení žáci většinou těžko zvládají. Nemusí to však být pro nedostatek logického uvažování, ale pro nepochopení jazyka slovní úlohy, který je velmi přesný, specifický a pro sluchově postiženého málo pochopitelný. Zvládnou ji teprve s dopomocí, s názorem.)
- **při diktování je možný přeslech diktovaných čísel,** lepší je dát příklady písemně, případně zadání kontrolovat

Odborné předměty:

- je největší problém velké **množství rychle narůstajících nových pojmů,** které sluchově postižení obtížněji zvládají, potřebují delší čas na jejich osvojení, mohou unikat vztahy mezi pojmy
- může být méně kvalitní reprodukce naučené látky (i přes dlouhodobou a pečlivou přípravu)
- je vhodná strukturalizace pojmů, vytyčení vztahů, přehledy, tabulky
- vyzkoušet vhodné metody zkoušení, vybrat tu neoptimálnější
- problematické může být i **čtení náročnějších odborných textů,** které vyžadují delší čas pro pochopení.

Cizí jazyky:

- **těžká je výslovnost,** která se rozlišuje sluchem, je nutná tolerance odchylek
- může být problémem **i horší výbavnost pojmů a tím i menší pohotovost pro zapojení se při konverzaci,** je nutná tolerance, dostatek času
- **problematický je poslech ze zvukových nosičů, vážne porozumění, které nelze vyřešit zesílením zvuku**
- problematické jsou **rychle se měnící situace ve třídě při rozhovorech nebo hrách,** v důsledku horšího porozumění je ohroženo zapojení se do společné práce.

I výše uvedená doporučení jsou obecná, ne vždy je vše nutné dodržovat. Je však vhodné se o potřebách se sluchově postiženým domluvit a podmínky vytvořit takové, aby byly vyhovující všem zúčastněným stranám.